

6. A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárának Zeneműtára

A könyvtár zenei gyűjteményének kialakulása az 1950-es évek közepére tehető. Kevés és elszórt adat utal azonban a **Zeneműtár** létrejöttének körülményeire.

6.1. A zenei különgyűjtemény kialakulása

Az 1952 óta érkező kötelespéldányok között **kották és partitúrák** is voltak. Az 1951-es kötelespéldány rendelet már a szocialista jogszemlélet elvére épült. Lényeges intézkedése, hogy előírta a nyomtatványok 12 példányban történő beszolgáltatását 48 órán belül. Előtérbe helyezte (a hidegháborús helyzetre való tekintettel) a művelődési javak védelmét és biztonságának megteremtését azzal, hogy kötelezte az **OSZK** egy *archivált példányán* felül, a **KLTE** könyvtárát is egy *biztonsági köteles példány* megőrzésére. A **Kossuth Egyetem** könyvtára lelkesen vállalta e megtisztelő feladatot, arra törekedett és törekszik ma is, hogy állományát visszamenőleg minél teljesebben kiegészítse.

6.1.1. Hankiss János szerepe

Az egyetemi könyvtárban, zeneművek terén **Hankiss János** professzor végzett áldozatos és eredményes gyűjtőmunkát.

1893-ban született Budapesten, egyetemi tanulmányait Bp.-en, Genfben és Párizsban végezte. 1915-ben tanári és bölcsészdoktori oklevelet szerzett. 1916-tól a debreceni egyetem francia lektora, 1919-től a francia nyelv és irodalom magántanára. 1927-ben megszervezte, és 16 éven át vezette a **Debreceni Nyári Egyetemet**. Alapítója és szerkesztője volt a **Debreceni Szemlének** (1927) és a **Helicon** (1937) c. nemzetközi irodalomelméleti folyóiratnak. A francia irodalom népszerűsítéséért 1938-ban megkapta a *becsületrendet*. 1943-tól a német megszállásig a **Kállay-kormány közoktatásügyi államtitkára** volt. 1950-ben helyezték a debreceni egyetemi könyvtárba. Összehasonlító irodalomtudományi és irodalomtörténeti munkái mellett irodalomelméleti műveket műfordításokat, antológiákat is közreadott. A magyar és a nemzetközi irodalomtudomány kapcsolatainak kiépítéséért fáradozott; előadásokkal, francia és olasz nyelven írt könyveivel a magyar

kultúra külföldi elismertetését szolgálta. Élete végén többnyire zenetörténettel foglalkozott.⁹

Az államosítás nyomán központi gyűjtőhelyekre került kották közül rengeteg értékes dokumentumot válogatott ki s ezzel megalapozta a könyvtár zenei gyűjteményét.

Csúry István a könyvtár egykori, azóta elhunyt igazgatója – aki mindig is szívéen viselte a zenei gyűjtemény sorsát – így emlékezik **Hankiss** munkájára: „/.../ fáradhatatlanul keresendő és teljes erőrafordítással gyűjtendő minden érték /.../ E program /.../ végrehajtásához /.../ méltó etikai magatartás /.../ ahogy egy professzorviselt munkatársunk nyári hónapjait évről-évre az OSZK pincék kottahegyeinek átforgatásával s a ma már Közép-Európa egyik legjelesebb ilyenmű gyűjteményének számító zeneműtárunk százezres anyagának kibányászásával töltötte.”¹⁰

Hankiss János, aki 1952-ben **Kovács Máté** igazgatósága alatt, a **Könyvfeldolgozó Osztály** (vezette **Csúry István**) kötelékébe tartozó **Szakozó Csoport** önálló könyvtárosaként dolgozott, megszervezte a *különgyűjtemény* belső rendjét és a zeneművek feldolgozásában is részt vett. Sokrétű tevékenységei között szerepelt, hogy 1953-ban az **MTA** megbízásából **Liszt Ferenc** írásainak kiadásán fáradozott (megjelent 1959-ben *Liszt Ferenc válogatott írásai* címmel), a debreceni zenekonzervatóriumban az irodalom és a zene kapcsolatáról, az egyetemen az opera történetéről tartott előadásokat. 1956-ban könyvtári munkája mellett számos kisebb zenei témájú publikációt tett közzé többek közt *Liszt Ferenc magyar jelentőségéről*, **Verdi Falstaffjáról** az **Alföld** folyóiratban; az **Irodalomtörténeti Közleményekben** **Zrínyi Miklós az opera bölcsőjénél** címmel, stb.

Erre az időszakra és a következőkre nézve is a legtöbb információt a könyvtár működéséről kiadott éves jelentésekből sikerült kigyűjtenem. Ebből a kiadványból értesülhetünk arról is, hogy 1953-ban már létezett egy *részkatalógus a zeneművekről* szerzői és decimális elrendezésben, valamint ugyan csak heti egy órában, de *zenei szaktájékoztató* is folyt. 1954-ben **Hankiss** a debreceni szabadegyetemen, Budapesten és Sztálinvárosban tartott operatörténeti előadásokat.

A nemzeti könyvtárral kialakított jó kapcsolatot példázza az **OSZK Zeneműtára** vezetőjének **Vécsey Jenőnek** segítőkész magatartása, amelyet **Dr.**

⁹ PÉTER László (főszerk.): Új magyar irodalmi lexikon. 1994. Bp. 761. p.

¹⁰ DEK Híradó. 1975. december. 2. p.

Szénássyné Ludányi Valéria – **Hankiss** munkatársa és utóda a zenei gyűjtemény kezelésében – személyes közlésében külön hangsúlyozott. **Vécsey** 1956 júniusában előadást is tartott a könyvtárban **Haydn** *Philemon és Baucis* című operájáról, és hasznos tanácsokkal látta el debreceni kollégáit a zeneművek feltárása terén.

A 1957-es évben már komoly előkészítő munkálatok kezdődtek az egyre jelentősebbé váló könyvtári különgyűjtemények érdekében. Elkészült a zenei gyűjtemény elhelyezéséhez szükséges polcozat, zenegépet (lemezjátszós rádiókészüléket) szereztek be a zeneműtár számára. Az Egyetem átengedett egy zongorát a könyvtár részére, s megoldódni látszott a megfelelő helyiség biztosításának lehetősége is, egy, az Egyetemtől visszaigényelt tanterem által.

Az 1957. évi jelentésben a tervek és megoldandó problémák között e fontos adatokat közlő sorokat olvashatjuk: *„Az 1957. évi előkészítő munkálatok lehetővé teszik leggazdagabb külön-táraink /zeneműtár, kéziratár/ működésének 1958-ban történő tényleges megindítását. A zeneműtár megszervezése gyűjtőköri problémákat is felvet. Nézetünk szerint ugyanis a zenemű gyűjteményhez éppúgy hozzátartoznak a hanglemezek vagy egyéb technikával rögzített hangfelvételek, mint a kották, viszont a köteleispéldány szolgáltatásra vonatkozó hazai jogszabályok nem terjednek ki az ilyen dokumentumokra.”¹¹*

Hankiss 1957 folyamán szakszervezeti megbízásból továbbra is tartott zenetörténeti előadásokat az egyetemen. Megjelent egy hosszabb lélegzetű tanulmánya a könyvtár évkönyvében *A zenemű címe: A kis programzene természetrajzához* címmel, melyben annak a felismerésének adott hangot, hogy a kottacímlapnak ikonográfiai jelentése is van. 3000 db különböző kotta címlapjának, címének érdekes, sokszempontú elemzése, rendszerezése adja írásának különleges értékét. Mellékletként 100 db említett kotta címlapjának képét közölte, amely ízelítőt ad a zenei gyűjtemény régi anyagának színes és gazdag állományából.

6.2. A Zeneműtár létrejötte

Az 1958-as könyvtári jelentésből szerezhetünk tudomást a **Zeneműtár** létrejöttéről, működésének megindulásáról, körülményeiről: *„[A Zeneműtár] Felállítása*

¹¹ Összefoglaló jelentés a Debreceni Egyetemi Könyvtár 1957. évi működéséről. Db. 1958. 7.p.

a nemzeti gyűjtemény kiépítésének előrehaladtával vált időszerűvé. A folyó gyarapodáson kívül 115.000 zenemű gyűlt össze raktárainkban. E gyűjtemény értéke és nagysága nemcsak megnyugtató elhelyezést és feldolgozást, hanem társadalmi hasznosítást is kötelességünké teszi. Sikerült is az elhelyezésre és használatra helyiséget és berendezést, a kezelésre munkaerőt biztosítani. Befejeződött a gyűjtemény rendezése /műfajok és szerzők szerint/, megindult a szerzeményezés és a katalóguskészítés, valamint a nyilvános szolgálat.

Felfogásunk szerint – amely megegyezik a modern könyvtárak tényleges gyakorlatával – a kották mellett a zenei hangfelvételek gyűjtése is zeneműtári feladat. Bizunk benne, hogy a kötelepéldány-szolgáltatás ezen a területen is előbb-utóbb megindul. Viszonylag szerény keretek között már megindult a gyűjtés, részint, mert később nehezebb a hiányok pótlása, de főleg, mert ezt ténylegesen jelentkező szükségletek is megkívánták. Egyetemünk súlyt helyez arra, hogy a hallgatóság tanulmányai során ne csak szakismereteket szerezzen, hanem művelt szocialista emberré váljék. /.../ Az ismertetett új részlegek közül a könyvfényképezés és a zeneműtár önálló szervezeti egység a vezetőhelyettes felügyelete alatt. /... Mindegyik különgyűjtemény önálló szerzeményezést és feldolgozást végez s jórészt az olvasókat is maga szolgálja ki.”¹²

Az alapítás évéből (1958) származó statisztikai adatok:

| ÁLLOMÁNY | DB |
|----------------------------------|------|
| Zeneművek gyarapodása /db/ | 1304 |
| Hanglemezek gyarapodása /db/ | 38 |
| Össz. állomány: zeneművek /db/ | 5283 |
| Össz. állomány: hanglemezek /db/ | 38 |
| Feldolgozás: zeneművek /db/ | 1184 |
| Használt darabok /db/ | 331 |

Megjegyzés :A zeneművek alatt kották és partitúrák értendők, ezek összesített állományadata csak a szerzeményezett dokumentumokra vonatkozik.

¹² Összefoglaló jelentés Debreceni Egyetemi Könyvtár 1958. évi működéséről. Db. 1959.